

ภาวะการทำงานและปัจจัยที่มีผลต่อการทำงานของสตรีวัยแรงงานในครัวเรือนไทย

Employment and Determinants to Work among Working-Age Female Population in the Thai Households

เทพบดี แลกันทะ (Tepbodee Lakanta)^{1*}

ชฎาธาร โขษีศ (Chadatan Osatis)²

Received: May 19, 2025

Revised: August 6, 2025

Accepted: August 7, 2025

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาวะการทำงานและปัจจัยที่มีผลต่อการทำงานของสตรีวัยแรงงานในครัวเรือนไทย โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Household Socio-Economic Survey: SES) ประจำปี พ.ศ. 2566 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ กลุ่มตัวอย่างคือ สตรีวัยแรงงานอายุ 15-59 ปี การวิเคราะห์ใช้แบบจำลองการถดถอยโลจิสติกส์ (logistic regression) เพื่อระบุปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของสตรีวัยแรงงาน ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มอายุ 25-39 ปี มีอัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานสูงที่สุด และมีแนวโน้มลดลงตามอายุ โดยเฉพาะในช่วงอายุ 55-59 ปี ในด้านปัจจัยที่มีผลต่อการทำงานพบว่า อายุมีความสัมพันธ์กับการทำงานในลักษณะรูปโค้งกลับหัว (inverted u-shape) ระดับการศึกษาที่สูงขึ้นเพิ่มโอกาสในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญ สตรีที่แต่งงานแล้วและมีบุตรเล็กมีแนวโน้มทำงานน้อยกว่ากลุ่มโสด และสตรีที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนมีแนวโน้มทำงานมากกว่ากลุ่มอื่น นอกจากนี้ ยังพบความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ระหว่างกรุงเทพมหานครกับภูมิภาคอื่นอย่างมีนัยสำคัญ ผลการศึกษานี้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของสตรีที่ถูกกำหนดจากทั้งปัจจัยเชิงโครงสร้างของครัวเรือน โอกาสทางการศึกษา และบริบทสังคมเมือง-ชนบทอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ

คำสำคัญ: ภาวะการทำงาน, สตรีวัยแรงงาน, ครัวเรือนไทย

Abstract

This study aimed to examine the employment status and the factors influencing labor force participation among working-age women in Thai households. The data were derived from the 2023 Household Socio-Economic Survey (SES), conducted by the National Statistical Office of Thailand. The target group included female labor force aged 15-59 years. Logistic regression analysis was employed to identify significant determinants of women's employment. The findings revealed that women aged 25-39 have the highest labor force participation rates, which gradually decline with age, particularly in the 55-59 age group. Factors significantly associated with women's employment included age (in an inverted U-shaped relationship), higher educational attainment significantly increases the likelihood of employment. Married women and those with young

¹ หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประชากรศาสตร์ วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Doctor of Philosophy Program in Demography, College of Population Studies, Chulalongkorn University

² วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

College of Population Studies, Chulalongkorn University

*Corresponding Author, Email: tepbodee.01@gmail.com

children are less likely to work compared to their single counterparts, whereas women who serve as heads of household are more likely to participate in the labor market. Furthermore, significant regional disparities were observed between Bangkok and other regions. These findings reflected highlight the multifaceted influences on women's employment, shaped by household structural conditions, educational opportunities, and the socio-spatial contexts of urban and rural areas, with statistical significance.

Keywords: Employment, Working-Age Female Population, Thai Households

บทนำ

ในปัจจุบันหลายประเทศทั่วโลกกำลังประสบปัญหาเด็กเกิดน้อยและการเป็นสังคมสูงวัยจากอัตราเจริญพันธุ์รวม (total fertility rate: TFR) ที่ต่ำกว่าระดับทดแทนประชากร (replacement rate) โดยประเทศไทยมีอัตราเจริญพันธุ์รวมเหลือเพียง 1.1 ในปี พ.ศ. 2565 (กรมอนามัย, 2566) และมีแนวโน้มที่จะลดลงเรื่อย ๆ อย่างรวดเร็ว และคาดว่าจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากร โดยมีสัดส่วนของผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น ในขณะที่สัดส่วนของวัยเด็กและวัยแรงงานลดลง ซึ่งอาจจะไม่เอื้อต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต หนึ่งในปัจจัยสำคัญที่มีผลต่ออัตราการเจริญพันธุ์ คือ ระดับการศึกษาของผู้หญิง โดยข้อมูล World Bank (2023) แสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงไทยอายุ 25 ปีขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยของจำนวนปีการศึกษาอยู่ที่ประมาณ 9.8-9.9 ปี ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเข้าถึงระบบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาโดยทั่วไป การศึกษาที่สูงขึ้นมีผลโดยตรงต่อพฤติกรรมการวางแผนครอบครัวและการตัดสินใจมีบุตร โดยเฉพาะในกลุ่มผู้หญิงเมืองที่มีอาชีพนอกบ้านและเลื่อนการแต่งงานออกไป จากการศึกษาขององค์การระหว่างประเทศหลายแห่ง รวมถึง International Labour Organization (ILO) และ United Nations Population Fund (UNFPA) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ระดับการศึกษาที่สูงขึ้นในผู้หญิงสัมพันธ์กับแนวโน้มการมีบุตรที่น้อยลง เนื่องจากมีเป้าหมายในการทำงาน การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ และการวางแผนชีวิตที่มีระเบียบมากขึ้น ประกอบกับค่านิยมใหม่ในสังคมเมืองที่ให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิต ความมั่นคง และเสรีภาพส่วนบุคคลมากกว่าการมีครอบครัวใหญ่

การมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของผู้หญิงไทย (female labor force participation: FLFP) เป็นตัวชี้วัดสำคัญที่สะท้อนถึงโอกาสทางเศรษฐกิจ ความเท่าเทียมทางเพศ และประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ โดยจากข้อมูลล่าสุดในปี ค.ศ. 2023 พบว่า อัตราการมีส่วนร่วมของผู้หญิงไทยอายุ 15 ปีขึ้นไป อยู่ที่ร้อยละ 59.18 ซึ่งนับว่าลดลงเล็กน้อยจากปีก่อนหน้าร้อยละ 59.81 (Trading Economics, 2024) ขณะที่ในภาพรวมผู้หญิงคิดเป็นประมาณร้อยละ 45.84 ของแรงงานทั้งหมดในประเทศไทย (World Bank, 2024a) แม้จะเห็นว่าเกือบครึ่งหนึ่งของแรงงานในระบบเป็นผู้หญิง แต่เมื่อพิจารณารายละเอียดเชิงพื้นที่แล้ว จะพบความแตกต่างที่น่าสนใจ โดยข้อมูลจาก World Bank (2024b) ชี้ให้เห็นว่า มีช่องว่างระหว่างผู้หญิงที่อยู่ในเขตเมืองและเขตชนบทในการเข้าร่วมแรงงานมากถึงร้อยละ 18.2 ซึ่งถือเป็นความเหลื่อมล้ำที่สูงกว่าในกลุ่มผู้ชายที่มีช่องว่างเพียงร้อยละ 14.70 เท่านั้น

การขยายตัวของโอกาสทางการศึกษาและความเป็นเมืองได้กลายเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันให้ผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในตลาดแรงงานอย่างต่อเนื่อง การเข้าถึงการศึกษาระดับมัธยมและอุดมศึกษาอย่างแพร่หลายส่งผลให้ผู้หญิงมีศักยภาพในการเข้าสู่ตลาดแรงงานอย่างมีคุณภาพและแข่งขันได้มากขึ้น โดยเฉพาะในบริบทของเศรษฐกิจที่เปลี่ยนผ่านสู่ภาคบริการและเศรษฐกิจฐานความรู้ โดยในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา ผู้หญิงไทยมีระดับการศึกษาเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2565)

ระบุว่า ระดับการศึกษาเฉลี่ยของผู้หญิงไทยเพิ่มขึ้นจาก 5.7 ปี ในปี พ.ศ. 2533 เป็น 9.3 ปี ในปี พ.ศ. 2564 ซึ่งสะท้อนถึงโอกาสทางการศึกษาที่เปิดกว้างขึ้น การขยายตัวของเมืองยังสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการทำงานของผู้หญิง เช่น ระบบขนส่ง การดูแลเด็ก และโอกาสทางอาชีพหลากหลายขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น ความต้องการแรงงานที่มีทักษะสูงในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ โดยเฉพาะในภาคบริการ การเงิน การสื่อสาร และเทคโนโลยี ได้เปิดพื้นที่ให้ผู้หญิงมีบทบาทมากขึ้น เพราะลักษณะงานในภาคเหล่านี้ต้องอาศัยทักษะทางปัญญา การสื่อสาร และความสามารถในการปรับตัวซึ่งไม่ได้จำกัดเพศ (International Labour Organization, 2020)

การเพิ่มขึ้นของการมีส่วนร่วมของแรงงานหญิงในระบบเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการเปลี่ยนผ่านจากแรงงานนอกระบบไปสู่แรงงานในระบบและการเคลื่อนย้ายจากภาคเกษตรกรรมสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการ สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทเชิงโครงสร้างของสตรีในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ (Pothisiri, Loichinger, & Leetrakun, 2018) แนวโน้มดังกล่าวมีนัยสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจระยะยาว และสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา เนื่องจากการใช้ศักยภาพของแรงงานหญิงอย่างเต็มที่ที่สามารถเพิ่มผลิตภาพโดยรวมของประเทศ กระตุ้นกำลังซื้อ และส่งเสริมการขยายตัวของภาคบริการที่ต้องการแรงงานทักษะหลากหลาย อย่างไรก็ตาม ด้วยภาระงานบ้านที่หนักหน่วง การขาดการสนับสนุนจากสมาชิกในครอบครัว และข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการดูแลเด็กและผู้สูงอายุ ฯลฯ เป็นปัจจัยสำคัญที่อาจทำให้สตรีวัยแรงงานไม่สามารถออกไปทำงานนอกบ้านได้ และอาจเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในตลาดแรงงาน และประการสุดท้าย คือ การขาดความเข้าใจและการช่วยเหลือในเรื่องการศึกษา โดยสตรีบางคนอาจพบว่าไม่ได้รับความเข้าใจและการช่วยเหลือในการศึกษา ทำให้มีความยากลำบากในการพัฒนาตนเองและมีโอกาสในการออกไปทำงานนอกบ้าน เป็นต้น (จงจิตต์ ไศภณคณาภรณ์, 2549)

ปัญหาและการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (วิกฤติการณ์โควิด-19) ที่ส่งผลกระทบรุนแรงต่อภาวะเศรษฐกิจของไทย เนื่องจากภาครัฐจำเป็นต้องใช้มาตรการควบคุมสถานการณ์การแพร่ระบาด ทั้งมาตรการปิดเมืองและการเว้นระยะห่างทางสังคม ซึ่งมีผลกระทบต่อกิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจในระดับสูง และส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อตลาดแรงงาน นอกจากแรงงานจะประสบกับการสูญเสียรายได้จากจำนวนชั่วโมงการทำงานที่ลดลงแล้วนั้น แรงงานยังประสบกับภาวะการว่างงานเป็นจำนวนมาก วิกฤติการณ์โควิด-19 ที่เกิดขึ้นนี้ ส่งผลกระทบที่แตกต่างกันต่อแรงงานแต่ละกลุ่ม และมีระดับความรุนแรงที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยวิกฤติการณ์โควิด-19 ส่งผลกระทบเชิงลบด้านภาวะการทำงานต่อกลุ่มแรงงานสตรีมากที่สุด จนกระทั่งมีการขนานนามวิกฤติการณ์ครั้งนี้ว่า ‘She-cession’ (ศศิวิมล วรณศิริ ปวีณวัฒน์, 2565) นอกจากมิติทางเพศแล้ว มิติทางสถานภาพสมรสก็ได้รับผลกระทบเชิงลบเช่นกัน โดยพบว่าแรงงานที่มีลูกได้รับผลกระทบมากกว่าแรงงานที่ไม่มีลูก และแรงงานเพศหญิงที่มีลูกจะได้รับผลกระทบสูงกว่าแรงงานเพศชายที่มีลูก โดยจำนวนลูกที่แรงงานมีนับเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่ค่าจ้างโดยตรง ซึ่งแรงงานเพศหญิงที่มีลูกอายุน้อย (0-5 ปี) เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบเชิงลบต่อค่าจ้างแรงงานสูงที่สุด แสดงให้เห็นว่าแรงงานเพศหญิงที่แต่งงานและมีลูกเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบทางลบจากวิกฤติในครั้งนี้สูงกว่าแรงงานกลุ่มอื่น ๆ (Paweenawat & Liao, 2024) นอกจากนี้ยังพบว่า ชั่วโมงการทำงาน อาชีพ ภาคอุตสาหกรรม และการศึกษา ของสตรีวัยแรงงานก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน

จากการศึกษาและงานวิจัยข้างต้น จะเห็นได้ว่าแรงงานสตรีมีบทบาทสำคัญเชิงเศรษฐกิจในตลาดแรงงาน จนทำให้เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยส่วนใหญ่ที่ผ่านมาจะเน้นวิเคราะห์บทบาทของสตรีวัยแรงงานในมิติด้านเศรษฐกิจและสังคมเท่านั้น

หากแต่ยังขาดการวิเคราะห์ในมิติด้านครัวเรือน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รูปแบบของครัวเรือนที่มีประชากรวัยพึ่งพิงรวมถึงจำนวนผู้สูงอายุและจำนวนเด็กในครัวเรือน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อภาวะการทำงานของสตรีวัยแรงงานในประเทศไทย ด้วยเหตุนี้ การศึกษารุ่นนี้จึงมุ่งเน้นที่จะศึกษาภาวะการทำงานและปัจจัยที่มีผลต่อการทำงานของสตรีวัยแรงงานในครัวเรือนไทยโดยเพิ่มมิติด้านครัวเรือน เพื่อเป็นประโยชน์ให้แก่บุคคลทั่วไปที่สนใจและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวางแผนการบริหารจัดการแรงงานได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

การทบทวนวรรณกรรม

1. ทฤษฎีการจัดสรรเวลา (A Theory of the Allocation of Time)

Gary S. Becker ได้วางกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรภายในครัวเรือน ซึ่งรวมถึง “เวลา” ในฐานะทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดและสามารถนำมาใช้เพื่อผลิต “สินค้า” หรืออรรถประโยชน์อื่น ๆ ได้ เช่น การดูแลบุตรหรือการพักผ่อน โดยได้เสนอว่าครัวเรือนดำเนินการคล้ายกับ “หน่วยการผลิต” ที่เลือกที่จะจัดสรรเวลาให้กับกิจกรรมต่าง ๆ อย่างไร ซึ่งเป็นการตัดสินใจที่สะท้อนถึงการคำนวณผลประโยชน์ต่อหน่วยเวลาและต้นทุนค่าเสียโอกาสของกิจกรรมที่เลือกทำ (Becker, 1965) แนวคิดดังกล่าวถูกนำไปขยายผลในการศึกษาเกี่ยวกับพันธะสัญญาในครัวเรือนซึ่ง Becker (1981) ได้พัฒนาแนวคิดที่ว่า การแต่งงานเป็นผลลัพธ์ของการคำนวณต้นทุนและผลตอบแทนระหว่างคู่สมรสภายใต้โครงสร้างของการแลกเปลี่ยนความเชี่ยวชาญภายในครัวเรือน ด้วยเหตุนี้ การแต่งงานจึงสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดสรรทรัพยากรของครัวเรือนผ่านการแบ่งงานกันทำ โดยเฉพาะการมีลูกที่นับเป็นกระบวนการ “ผลิตสินค้า” ชนิดหนึ่งในครัวเรือนที่ต้องใช้ทรัพยากรทางการเงินและเวลา โดยพ่อแม่จะเลือกตัดสินใจระหว่าง “จำนวน” และ “คุณภาพ” ของลูก ซึ่งมีความสัมพันธ์กับระดับรายได้และค่าเสียโอกาสของเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีของผู้หญิงที่มีแนวโน้มเสียสละโอกาสในตลาดแรงงานเพื่อลงทุนในคุณภาพของลูก อาจส่งผลให้ครอบครัวที่มีรายได้สูงอาจมีลูกจำนวนน้อยลงแต่ลงทุนในคุณภาพของลูกมากขึ้น (Becker & Lewis, 1973)

อย่างไรก็ดี การเปลี่ยนแปลงของบทบาทเพศในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของผู้หญิงที่เพิ่มขึ้นส่งผลต่อสมมติฐานของ Becker และนำไปสู่การศึกษาวิจัยต่อยอดภายใต้บริบทใหม่ เช่น การศึกษาของ Lundberg and Pollak (1996) ตั้งข้อสังเกตว่า แบบจำลอง “unitary” ของ Becker ที่มองว่าครัวเรือนเป็นหน่วยการตัดสินใจเดียวกัน โดยสมมติว่าคู่สมรสมีเป้าหมายและประโยชน์ร่วมกันอาจไม่สะท้อนความจริงในบริบทสมัยใหม่ที่ผู้หญิงมีการศึกษาและรายได้สูงขึ้น โดยนักวิจัยทั้งสองเสนอทางเลือกผ่าน separate spheres bargaining model ที่มองครัวเรือนเป็นพื้นที่ของการต่อรอง ซึ่งพฤติกรรมของแต่ละฝ่ายสะท้อนอำนาจต่อรองตามทรัพยากรที่แต่ละคนถือครอง ไม่ใช่การตัดสินใจรวมศูนย์เพื่อประโยชน์สูงสุดร่วมกัน แต่เพียงอย่างเดียว แบบจำลองดังกล่าวช่วยอธิบายความเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างครอบครัวและบทบาทของสตรีได้ชัดเจนขึ้นในบริบทของความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคมที่เพิ่มขึ้น

ทฤษฎีการจัดสรรเวลาของ Becker เป็นก้าวสำคัญที่ช่วยให้เศรษฐศาสตร์เข้าใจชีวิตในครอบครัวมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการตัดสินใจของผู้หญิงในมิติแรงงานและบทบาทในบ้าน อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดของแนวคิดนี้ก็สะท้อนถึงความจำเป็นในการเชื่อมโยงมิติทางเศรษฐศาสตร์กับสังคม วัฒนธรรม และเพศภาวะเพื่อให้สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมของมนุษย์ในชีวิตจริงได้อย่างลึกซึ้ง รอบด้าน และเท่าเทียมมากยิ่งขึ้น

2. แนวคิดบทบาทของสตรีในตลาดแรงงาน

อัตราการมีส่วนร่วมของกำลังแรงงาน (labor force participation rate: LFPR) เป็นตัวชี้วัดสำคัญในการวิเคราะห์พื้นฐานที่สามารถใช้ติดตามกิจกรรมแรงงานของแต่ละประเทศได้ โดยจะวัดกิจกรรมการทำงานของผู้ที่อายุ 15 ปี ขึ้นไป ในขณะที่เดียวกันก็แสดงให้เห็นถึงคนที่ยังไม่ได้ทำงานแต่กำลังหางาน ทั้งนี้ อัตราดังกล่าว

จะไม่ครอบคลุมถึงบุคคลที่ทำงานในกองทัพหรือสถาบันระหว่างประเทศ ในปัจจุบัน ความรู้ ความสามารถ และศักยภาพของสตรีทั่วโลก สะท้อนให้เห็นถึงการมีสถานะทางหน้าที่การงานที่สูงขึ้น และการมีบทบาททางเศรษฐกิจมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาพบว่า จำนวนและบทบาทของสตรีในภาคแรงงานได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และเชื่อว่าในอนาคตกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มเป้าหมายใหญ่ที่มีอิทธิพลสูงต่อการผลักดันเศรษฐกิจ ด้วยบทบาทในภาคแรงงาน กำลังซื้อที่เพิ่มขึ้น และมีอำนาจการตัดสินใจซื้อมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด (รุ่งนภา สารพิน, 2561) การมีส่วนร่วมของกำลังแรงงานเพศหญิงที่เพิ่มขึ้นถือเป็นการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่โดดเด่นที่สุดประการหนึ่งของศตวรรษที่ผ่านมา ในศตวรรษที่ 20 มีผู้หญิงเข้าร่วมในตลาดแรงงานเพิ่มขึ้นอย่างมาก สาเหตุมาจากการเพิ่มขึ้นของการมีส่วนร่วมของผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว (Ortiz-Ospina, Tzvetkova, & Roser, 2018)

สำหรับประเทศไทย แม้ว่าข้อมูลจำนวนประชากรในประเทศไทยจะแสดงให้เห็นว่าสัดส่วนของเพศชายและหญิงไม่ได้แตกต่างกันมากนัก แต่เมื่อเจาะลึกลงไปจะพบว่า ประชากรวัยทำงานที่มีกำลังซื้ออายุตั้งแต่ 25-54 ปี คิดเป็นร้อยละ 46 ของประชากรทั้งหมด เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ทำให้บทบาทของผู้หญิงในตลาดแรงงานเพิ่มขึ้น รวมทั้งมีกำลังซื้อและเป็นส่วนสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง (รุ่งนภา สารพิน, 2561) สอดคล้องกับรายงานของ World Bank (2022) ที่พบว่า อัตราการมีส่วนร่วมของกำลังแรงงานเพศหญิงในประเทศไทยอยู่ที่ร้อยละ 58.70 และเพศชายอยู่ที่ร้อยละ 74.80 ในปี พ.ศ. 2565 ในประเทศไทยผู้หญิงใช้เวลาทำงานบ้านและดูแลเด็กโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนมากกว่าผู้ชายถึง 3.2 เท่า ข้อมูลซึ่งแสดงเป็นสัดส่วนของเวลาในหนึ่งวันจะวัดเวลาที่แต่ละบุคคลใช้ในการให้บริการในครัวเรือนเพื่อการบริโภคของตนเอง ในปี พ.ศ. 2558 ผู้หญิงในประเทศไทยใช้เวลาร้อยละ 11.80 ของวัน และผู้ชายใช้เวลาร้อยละ 3.80 ของวันในการทำงานโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน

แม้แนวคิดบทบาทของสตรีในตลาดแรงงานจะมีคุณูปการในการยกระดับสถานะของผู้หญิงในเชิงเศรษฐกิจและเป็นเครื่องมือในการผลักดันนโยบายความเท่าเทียมทางเพศ แต่ก็จำเป็นต้องวิพากษ์และพัฒนาแนวคิดนี้ให้สามารถตอบสนองความซับซ้อนของชีวิตผู้หญิงในโลกจริงได้อย่างครอบคลุม โดยเฉพาะการคำนึงถึงมิติเชิงวัฒนธรรม โครงสร้างอำนาจ และคุณค่าของงานดูแลซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อความยั่งยืนของสังคม หากแนวคิดนี้จะยังคงเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการขับเคลื่อนความเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงในอนาคต

3. แนวคิดบทบาทของสตรีในครัวเรือน

แนวคิดบทบาทของสตรีในครัวเรือน (Role Theory of Women in the Household) คือ แนวคิดที่วิเคราะห์บทบาทและหน้าที่ของสตรีในบ้านหรือครอบครัว โดยมองในแง่ของบทบาทที่มีการกำหนดเอาไว้โดยสังคมและวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากบทบาทนั้นต่อสตรีและสังคมโดยรวม ทฤษฎีนี้มีบทบาทสำคัญในการเข้าใจพฤติกรรมและหน้าที่ของสตรีในครอบครัว โดยสร้างพื้นฐานให้เข้าใจว่าสตรีมีบทบาทและหน้าที่อย่างไรในบ้าน รวมถึงวิเคราะห์ความสัมพันธ์และประสิทธิภาพของบทบาทนั้นต่อการทำงานและความสำเร็จในชีวิต บทบาทของสตรีในครอบครัวอาจมีลักษณะดังนี้ บทบาทของผู้ดูแลบ้านและครอบครัว บทบาทในการจัดการเงินและทรัพย์สิน บทบาทในการดูแลสุขภาพและอาหาร บทบาทในการสร้างสังคมในครอบครัว และบทบาทในการศึกษาและการพัฒนา (สมหวัง หล้าหนัก, 2543)

แนวคิดบทบาทของสตรีในครัวเรือนช่วยให้เราเข้าใจแรงงานที่ถูกมองข้ามในระบบเศรษฐกิจ และเปิดโปงอำนาจเชิงวัฒนธรรมที่สร้างความไม่เท่าเทียมทางเพศ แต่ในขณะเดียวกันก็อาจกลายเป็นเครื่องมือในการสร้างกรอบจำกัดให้กับชีวิตของผู้หญิงหากไม่มีการตั้งคำถามเชิงโครงสร้าง ดังนั้น แนวทางที่เหมาะสมคือการปรับแนวคิดนี้ให้ตอบรับกับความเปลี่ยนแปลงของครอบครัวร่วมสมัย พร้อมส่งเสริมนโยบายที่แบ่งเบาภาระของผู้หญิงและยอมรับว่างานดูแลคือพื้นฐานของเศรษฐกิจที่ยั่งยืน

4. แนวคิดการมีส่วนร่วมของแรงงานเพศหญิงในตลาดแรงงานในบริบทของมิติทางครัวเรือนและประชากรศาสตร์

การศึกษาว่าด้วยการมีส่วนร่วมของผู้หญิงในตลาดแรงงานได้รับความสนใจในหลากหลายสาขาวิชา อาทิ เศรษฐศาสตร์แรงงาน สังคมวิทยาครอบครัว และประชากรศาสตร์ โดยเฉพาะในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา แนวคิดจากการศึกษาของ Goldin (2021) ได้กลายเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในการอธิบายพลวัตระยะยาวของแรงงานหญิง โดยเฉพาะในบริบทของประเทศพัฒนาแล้วอย่างสหรัฐอเมริกา ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของผู้หญิงในตลาดแรงงานมิได้เพิ่มขึ้นอย่างเป็นเส้นตรง หากแต่เป็นกระบวนการเปลี่ยนผ่านแบบเป็นคลื่นที่เกิดจากปัจจัยโครงสร้างหลายประการ เช่น การขยายโอกาสทางการศึกษา การเปลี่ยนแปลงบทบาทภายในครัวเรือน และการเปลี่ยนแปลงของทัศนคติทางสังคม

หนึ่งในปรากฏการณ์สำคัญคือ “การปฏิวัติเงียบ” (quiet revolution) ที่เกิดขึ้นช่วงกลางศตวรรษที่ 20 ซึ่งผู้หญิงเริ่มเข้าถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษามากขึ้นและมีการวางแผนชีวิตในระยะยาวทั้งในมิติอาชีพและครอบครัว ส่งผลให้ผู้หญิงมองตนเองในฐานะแรงงานที่มีศักยภาพและอัตลักษณ์ทางอาชีพอย่างชัดเจน (Goldin, 2006) อย่างไรก็ตาม โครงสร้างบทบาททางเพศภายในครัวเรือนยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่จำกัดการมีส่วนร่วมของผู้หญิง โดย Becker (1981) ชี้ให้เห็นถึงการแบ่งงานกันทำภายในครัวเรือน โดยเฉพาะบทบาทของผู้หญิงในงานดูแลที่ไม่ได้รับค่าตอบแทนซึ่งส่งผลต่อการจัดสรรเวลาและโอกาสทางอาชีพ (Becker, 1981)

Goldin ได้ต่อยอดแนวคิดดังกล่าวโดยแสดงให้เห็นว่า ความยืดหยุ่นของตลาดแรงงาน และนโยบายที่เอื้อต่อภาระครอบครัว เช่น การลาคลอด การดูแลเด็ก และรูปแบบการทำงานแบบยืดหยุ่น มีผลโดยตรงต่ออัตราการคงอยู่ของผู้หญิงในตลาดแรงงานระบบ นอกจากนี้ ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ เช่น การเลื่อนอายุการแต่งงานและการมีบุตรอันเป็นผลจากการลงทุนทางการศึกษาของผู้หญิงและการแสวงหาเสถียรภาพทางอาชีพ ยังนำไปสู่แนวโน้มการลดลงของอัตราการเจริญพันธุ์ซึ่งมีผลต่อโครงสร้างประชากรในระยะยาว โดยเฉพาะภาวะสังคมสูงวัยที่เกิดขึ้นเร็วขึ้นในหลายประเทศ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้หญิงจะมีการศึกษาและทักษะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่งานวิจัยบางส่วนยังชี้ให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะเรื่อง “ช่องว่างรายได้ระหว่างเพศ” ซึ่งมีแนวโน้มขยายตัวหลังการมีลูก ปรากฏการณ์นี้เรียกว่า “child penalty” หรือ “motherhood penalty” ซึ่งสะท้อนว่า การมีครอบครัวยังเป็นอุปสรรคต่อความก้าวหน้าทางอาชีพของผู้หญิง (Budig & England, 2001; Kleven, Landais, & Sjøgaard, 2019)

ประเด็นดังกล่าวเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการออกแบบโครงสร้างงานที่ไม่ลงโทษผู้หญิงที่มีครอบครัว และการพัฒนานโยบายแรงงานที่รองรับชีวิตครอบครัวและความเสมอภาคทางเพศ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการมีส่วนร่วมของแรงงานหญิงเป็นปรากฏการณ์เชิงซ้อนที่ต้องเข้าใจผ่านมุมมองพหุปัจจัย ครอบคลุมทั้งเศรษฐกิจ ครอบครัว สังคม และโครงสร้างประชากร งานของ Goldin จึงเป็นกรณีตัวอย่างสำคัญที่อธิบายพลวัตระยะยาวของแรงงานหญิง และเสนอแนวทางการสร้างตลาดแรงงานที่ยืดหยุ่น ยุติธรรม และสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมและโครงสร้างครอบครัวในศตวรรษที่ 21

แนวคิดของ Goldin เปิดมุมมองใหม่ในการเข้าใจการมีส่วนร่วมของแรงงานเพศหญิงอย่างมีบริบทและมีพลวัต ทั้งในเชิงครัวเรือนและประชากรศาสตร์ โดยเฉพาะการมองแรงงานหญิงไม่ใช่เพียงผู้ตอบสนองต่อแรงจูงใจของตลาด แต่เป็นผู้ที่มีข้อจำกัด ความหวัง และภาระผูกพันที่ซับซ้อน อย่างไรก็ตาม แนวคิดนี้ก็ยังต้องได้รับการต่อยอดโดยการบูรณาการมิติความไม่เท่าเทียมภายในเพศหญิงเอง และความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ยังไม่เปลี่ยนแปลง เพื่อให้สามารถวางนโยบายและวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางแรงงานหญิงได้อย่างครอบคลุมและรอบด้านมากยิ่งขึ้น

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในสังคมที่การแบ่งงานบ้านและการดูแลครอบครัวยังถูกมองว่าเป็นหน้าที่หลักของสตรี งานวิจัยที่ผ่านมาทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศได้ชี้ให้เห็นว่า แม้ผู้หญิงวัยแรงงานจะเข้าสู่ตลาดแรงงานด้วยอัตราที่สูงขึ้น แต่ยังคงจำกัดโดยภาระดูแลภายในบ้านซึ่งส่งผลต่อคุณภาพชีวิต ความก้าวหน้าในอาชีพ และสุขภาพจิต

จากการศึกษาชิ้นสำคัญหลายฉบับ เช่น งานวิจัยของ Pallavi Gupta (2025) ในภาคเกษตรพบว่า ผู้หญิงที่ทำงานเกษตรกรรมมีรายได้และโอกาสในการเลี้ยงครอบครัวดีขึ้น แต่กลับต้องแบกรับภาระทางกายและเวลาเพิ่มขึ้น และหากไม่มีเทคโนโลยีช่วยหรืออำนาจในการตัดสินใจ ผลประโยชน์ที่ได้รับอาจไม่เพียงพอในประเทศไทย ตามรายงานของ United Nations Development Programme (2023) และงานวิจัยจาก World Bank (2021) ได้เน้นว่า ภาวะ “double burden” เกิดในช่วงวิกฤติการณ์โควิด เมื่อสตรีต้องดูแลบุตรและผู้สูงอายุ และทำงานนอกบ้านควบคู่กันโดยไม่ได้รับการพักผ่อนหรือโครงสร้างสนับสนุนเพียงพอ ในมิติทางประชากรศาสตร์ มีงานวิจัยเกี่ยวกับอิทธิพลของโครงสร้างครัวเรือน เช่น ผลงานของ Maurer, Ratajczak, and Schultz (1973) พบว่า การมีบุตรและการแต่งงานมีผลต่อการลดการมีส่วนร่วมของหญิงไทยในภาคแรงงาน โดยเฉพาะเมื่อไม่มีนโยบายลาเลี้ยงดูหรือศูนย์ดูแลบุตรอย่างเหมาะสมในด้านสุขภาพจิต งานของ Liu, Zhang, and Wang (2024) ระบุว่า ชั่วโมงทำงานที่เพิ่มขึ้นส่งผลต่อสภาพจิตใจของสตรี ซึ่งมีผลทางอ้อมต่อสภาพความเป็นอยู่ในด้านที่อยู่อาศัยและความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยชี้ว่า งานนอกบ้านเพียงอย่างเดียวไม่สามารถเพิ่มความเป็นอยู่ที่ดีโดยรวม นอกจากนี้ งานวิจัยของ Institute for War & Peace Reporting (2020) เน้นย้ำการแบ่งแรงงานภายในบ้านที่ยังไม่เท่าเทียมแม้ผู้หญิงทำงานเต็มเวลาแล้วก็ตาม ส่งผลต่อสุขภาพและเวลาวางที่ลดลง ลดโอกาสในการพัฒนาตนเองในระยะยาว

จากงานวิจัยที่ผ่านมาทำให้เข้าใจเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของสตรีวัยแรงงานที่เชื่อมโยงระหว่างงานนอกบ้านและงานดูแลในบ้าน แต่งานวิจัยส่วนใหญ่เน้นเฉพาะบริบทบางประเทศ ซึ่งอาจไม่ครอบคลุมทุกกลุ่มประชากร เช่น ยังขาดงานศึกษาที่วิเคราะห์ ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะต่าง ๆ ภายในเพศหญิง เป็นต้น

วิธีการวิจัย

1. กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยได้ศึกษาการทำงานของสตรีวัยแรงงานผ่านปัจจัยที่คาดว่าจะส่งผล ดังต่อไปนี้

ปัจจัยด้านประชากร ได้แก่ อายุ สถานภาพสมรส และระดับการศึกษา

ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ พื้นที่อาศัย และภูมิภาค

ปัจจัยด้านครัวเรือน ได้แก่ รูปแบบของครัวเรือน จำนวนผู้สูงอายุในครัวเรือน จำนวนเด็กในครัวเรือน การเป็นหัวหน้าครัวเรือน และจำนวนคนที่ทำงานในครัวเรือน

การมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานในการศึกษานี้ หมายถึง ประชากรวัยแรงงานที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปที่กำลังทำงาน โดยกำหนดให้เป็นตัวแปรหุ่น คือ ทำงานและไม่ทำงาน

2. ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) โดยใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่เก็บรวบรวมโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2566 เนื่องจากเป็นข้อมูลปีล่าสุดที่ได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ คือ สตรีวัยแรงงานในประเทศไทย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ คือ สตรีวัยแรงงาน อายุ 15-59 ปี โดยต้องอาศัยอยู่ในประเทศไทยและอยู่ในการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี พ.ศ. 2566 จำนวน 4,862 คน

4. การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

เนื่องจากการวิเคราะห์ต้องการที่จะศึกษาสตรีวัยแรงงานอายุ 15-59 ปี และรูปแบบของครัวเรือนของสตรี ดังนั้น จึงได้มีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสตรีที่มีอายุ 15-59 ปี โดยต้องเป็นครัวเรือนที่สามารถระบุความสัมพันธ์สมาชิกในครัวเรือนได้ แต่เนื่องจากข้อจำกัดของข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สามารถระบุความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครัวเรือนได้เฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้าครัวเรือนกับสมาชิกในครัวเรือนเท่านั้น ทำให้ในบางครัวเรือนไม่สามารถระบุความสัมพันธ์ระหว่างสตรีที่ต้องการศึกษากับสมาชิกในครัวเรือนได้ ฉะนั้น ครัวเรือนในลักษณะดังกล่าวจึงไม่นำมาวิเคราะห์ด้วย สำหรับวิธีการคัดเลือกสตรีที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีรูปแบบดังต่อไปนี้

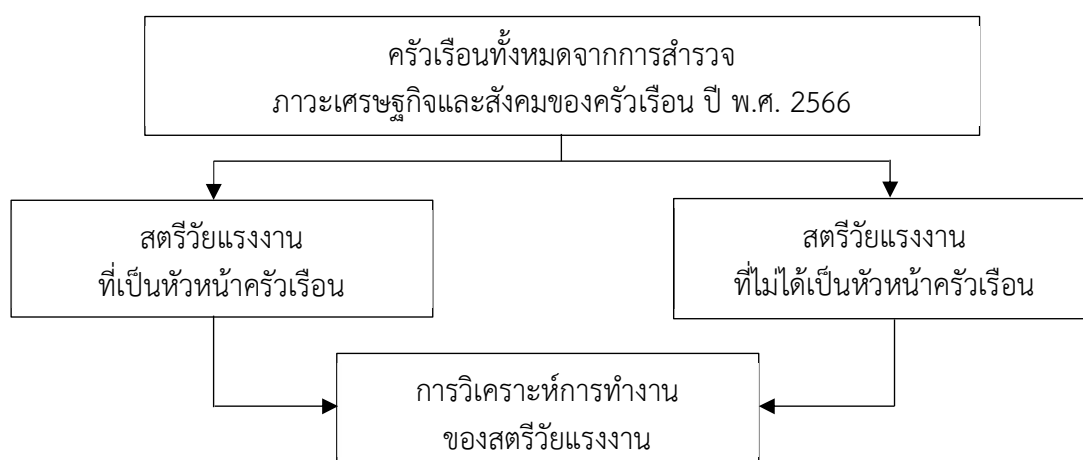
กรณีที่ 1 คัดเลือกจากสตรีวัยแรงงานที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน

กรณีที่ 2 คัดเลือกสตรีวัยแรงงานที่เป็นคู่สมรสของหัวหน้าครัวเรือน หรือสตรีที่อยู่กับพ่อแม่เป็นหัวหน้าครัวเรือน หากในครัวเรือนมีมากกว่า 1 คน จะเลือกสตรีที่อยู่ในลำดับความสัมพันธ์ลำดับแรกสุด

โดยมีขั้นตอนการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังภาพ 1

ภาพ 1

ขั้นตอนการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

หมายเหตุ. โดย เทพบดี แลกันทะ และชฎาธาร โอษฐ์ศ, ออกแบบเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2568

ขั้นตอนที่ 1 นำข้อมูลครัวเรือนทั้งหมดจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนปี พ.ศ. 2566 มาคัดเลือกตามรูปแบบกรณีที่ 1 และกรณีที่ 2 เพื่อให้ได้ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างของสตรีวัยแรงงานที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน และไม่ได้เป็นหัวหน้าครัวเรือน

ขั้นตอนที่ 2 นำข้อมูลที่คัดเลือกได้จากขั้นตอนที่ 1 มาวิเคราะห์การทำงานของสตรีวัยแรงงาน

5. วิธีการศึกษา

นำข้อมูลทุติยภูมิการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่ดำเนินการเก็บรวบรวมโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2566 มาวิเคราะห์การทำงานของสตรีวัยแรงงานในครัวเรือนไทย โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกส์ (logistic regression)

6. จริยธรรมการวิจัย

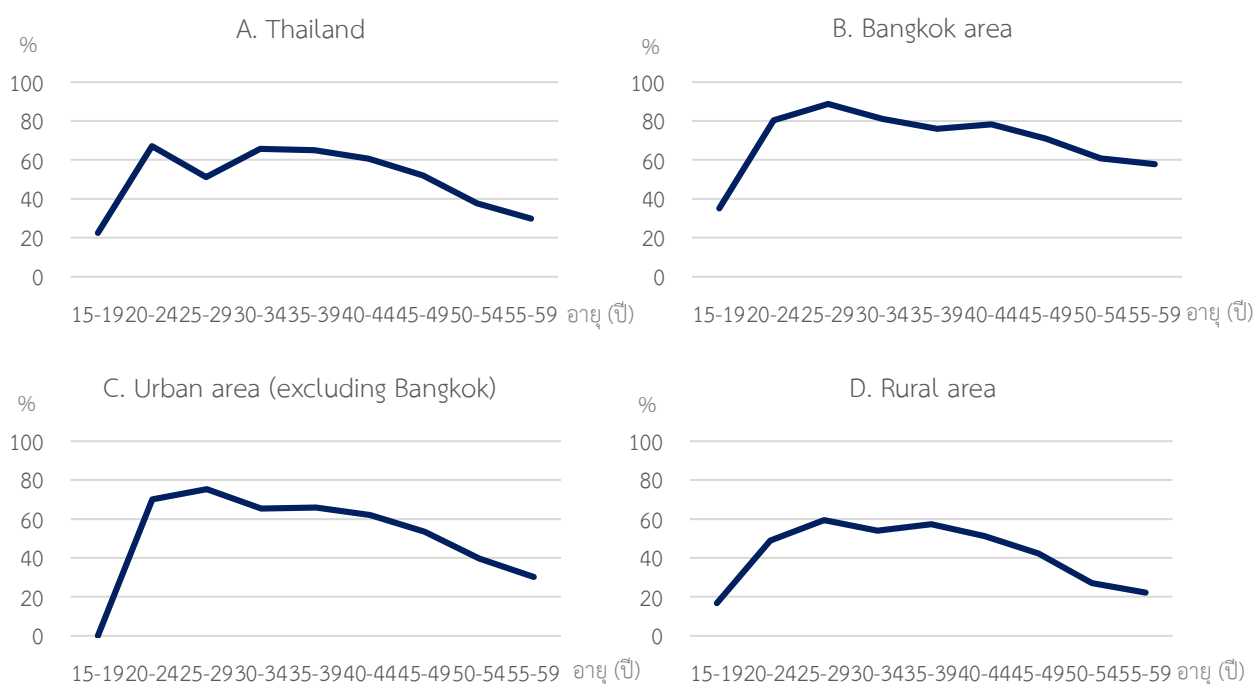
การวิจัยนี้ได้รับการพิจารณาและผ่านการรับรองการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จาก คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เลขที่ใบรับรอง 123/67 รับรองวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2567

ผลการวิจัย

ภาพ 2 แสดงอัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของสตรีวัยแรงงาน (female labor force participation rate: FLFPR) ตามกลุ่มอายุและพื้นที่ พบว่า ในระดับประเทศ (ภาพ A) แรงงานสตรีในช่วงอายุ 25-39 ปี มีอัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานสูงที่สุด โดยอยู่ที่ประมาณร้อยละ 80-90 ก่อนจะลดลงอย่างต่อเนื่องในช่วงอายุ 40 ปีขึ้นไป และต่ำที่สุดในกลุ่มอายุ 55-59 ปี ซึ่งอาจสะท้อนถึงการเกษียณอายุ หรือภาระหน้าที่ในการดูแลครอบครัวที่เพิ่มขึ้นในช่วงวัยดังกล่าว เมื่อพิจารณาตามพื้นที่ (ภาพ B, C และ D) พบว่า กรุงเทพมหานครมีอัตรา FLFPR สูงที่สุดในทุกช่วงอายุ โดยเฉพาะกลุ่มอายุ 25-29 ปี ซึ่งมีอัตราการมีส่วนร่วมเกือบถึงร้อยละ 90 สะท้อนให้เห็นถึงโอกาสในการจ้างงานและการเข้าถึงตลาดแรงงานในเขตเมืองขนาดใหญ่ที่สูงกว่าเขตอื่น ในขณะที่พื้นที่ชนบท (ภาพ D) มีอัตราการมีส่วนร่วมต่ำกว่าอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะในกลุ่มอายุน้อย (15-19 ปี) และผู้สูงวัย (50 ปีขึ้นไป) ซึ่งอาจสะท้อนถึงข้อจำกัดด้านโอกาส การจ้างงาน การเข้าถึงการศึกษา และบทบาทของสตรีในครัวเรือนที่ยังคงเน้นการทำงานบ้านหรือดูแลสมาชิกในครอบครัวมากกว่าการทำงานนอกบ้าน เขตเมืองอื่น ๆ ที่ไม่รวมกรุงเทพฯ (ภาพ C) มีลักษณะคล้ายกับ กรุงเทพมหานครในแง่ของแนวโน้ม FLFPR ที่สูงในช่วงอายุ 25-39 ปี และลดลงตามอายุ แต่ยังคงต่ำกว่า กรุงเทพมหานครเล็กน้อยในทุกช่วงอายุ ซึ่งอาจสะท้อนถึงระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ต่างกัน

ภาพ 2

อัตราการมีส่วนร่วมของกำลังแรงงานของสตรีวัยแรงงาน (female labor force participation rate: FLFPR) แบ่งตามกลุ่มอายุและพื้นที่

หมายเหตุ. โดย เทพบดี แลกกันทะ และชฎาธาร โอษิต, ออกแบบเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2568

จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของสตรีวัยแรงงานในครัวเรือนไทย โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกส์ (logistic regression) ในการวิเคราะห์ แสดงในตาราง 1 ดังนี้

ตาราง 1

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของสตรีวัยแรงงานในครัวเรือนไทย

การทำงาน ของสตรีวัยแรงงาน	Odds Ratio	ความคลาด เคลื่อนมาตรฐาน Robust	z	p-value
ค่าคงที่	0.025	0.620	-5.960	0.000***
อายุ	1.258	0.031	7.420	0.000***
อายุ ²	0.997	0.000	-8.710	0.000***
สถานภาพสมรส (กลุ่มอ้างอิง: สตรีที่โสด)				
สตรีที่ไม่โสด	0.373	0.136	-7.230	0.000***
สตรีที่หย่า หม้าย ฯลฯ	0.766	0.167	-1.590	0.111
ระดับการศึกษา (กลุ่มอ้างอิง: ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า)				
มัธยมศึกษาตอนต้น	1.309	0.117	2.310	0.021**
มัธยมศึกษาตอนปลายหรือ ปวช.	1.509	0.109	3.790	0.000***
อนุปริญญาหรือ ปวส.	2.941	0.191	5.650	0.000***
ปริญญาตรี	4.868	0.119	13.340	0.000***
สูงกว่าปริญญาตรี	8.929	0.308	7.120	0.000***
พื้นที่อาศัย (กลุ่มอ้างอิง: พื้นที่นอกเขตเทศบาล)				
พื้นที่ในเขตเทศบาล	1.227	0.086	2.390	0.017**
ภูมิภาค (กลุ่มอ้างอิง: กรุงเทพฯและปริมณฑล)				
ภาคกลาง	0.778	0.131	-1.910	0.056*
ภาคเหนือ	0.520	0.134	-4.890	0.000***
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	0.453	0.134	-5.920	0.000***
ภาคใต้	0.671	0.134	-2.970	0.003***
รูปแบบของครัวเรือน (กลุ่มอ้างอิง: ครัวเรือนที่ไม่มีประชากรวัยพึ่งพิง)				
ครัวเรือนที่มีประชากรวัยพึ่งพิง เฉพาะวัยเด็ก	0.509	0.171	-3.960	0.000***
ครัวเรือนที่มีประชากรวัยพึ่งพิง เฉพาะวัยสูงอายุ	0.779	0.239	-1.050	0.295
ครัวเรือนที่มีประชากรวัยพึ่งพิง ทั้ง 2 วัย	0.784	0.280	-0.870	0.385
จำนวนผู้สูงอายุที่อายุ 60 ปี ขึ้นไป ในครัวเรือน	1.009	0.156	0.060	0.956
จำนวนเด็กที่อายุ 0-14 ปี ในครัวเรือน	0.856	0.095	-1.640	0.102

การทำงาน ของสตรีวัยแรงงาน	Odds Ratio	ความคลาด เคลื่อนมาตรฐาน Robust	z	p-value
การเป็นหัวหน้าครัวเรือน (กลุ่มอ้างอิง: ไม่ได้เป็นหัวหน้าครัวเรือน)				
เป็นหัวหน้าครัวเรือน	2.949	0.096	11.210	0.000***
จำนวนคนในครัวเรือนที่ทำงาน	12.938	0.130	19.690	0.000***

หมายเหตุ. โดย เทพบดี แลกันทะ และชฎาธาร โอษฐ์ศ, ออกแบบเมื่อ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2568, $\chi^2=1117.05$, $p\text{-value}=0.000$, $R^2=0.3879$ *** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01, ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05, * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.10, ครัวเรือนที่มีประชากรวัยพึ่งพิงเฉพาะวัยเด็ก หมายถึง ครัวเรือนที่มีสมาชิกเป็นเด็กอายุ 0-14 ปี จำนวน 1 คนขึ้นไป และครัวเรือนที่มีประชากรวัยพึ่งพิงเฉพาะวัยสูงอายุ หมายถึง ครัวเรือนที่มีสมาชิกเป็นผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป จำนวน 1 คนขึ้นไป

ปัจจัยด้านประชากร พบว่า อายุของสตรีมีความสัมพันธ์ในลักษณะรูปโค้งกลับ (inverted u-shape) กับโอกาสในการทำงาน โดยอายุมีค่าสัมประสิทธิ์เป็นบวก (Odds Ratio: $OR=1.258$) แสดงว่าเมื่ออายุเพิ่มขึ้น โอกาสในการทำงานจะเพิ่มขึ้นในช่วงแรก แต่อายุกำลังสองมีค่าลบ ($OR=0.997$) สะท้อนว่าเมื่ออายุสูงมากขึ้น โอกาสในการทำงานจะเริ่มลดลง ด้านสถานภาพสมรส พบว่า สตรีที่เป็นหม้าย หย่า และแยกกันอยู่ มีแนวโน้มที่จะทำงานน้อยกว่าสตรีที่โสด ($OR=0.766$) เช่นเดียวกันกับสตรีที่แต่งงานแล้วที่มีโอกาสทำงานน้อยกว่ากลุ่มโสด ($OR=0.373$) ซึ่งอาจสะท้อนถึงภาระภายในบ้านที่เป็นอุปสรรคต่อการทำงาน ด้านระดับการศึกษา พบว่า ระดับการศึกษาที่สูงขึ้นสัมพันธ์กับโอกาสในการทำงานที่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะสตรีที่มีระดับการศึกษาในระดับอนุปริญญา/ปวส. ($OR=2.941$) ปริญญาตรี ($OR=4.868$) และสูงกว่าปริญญาตรี ($OR=8.929$) สะท้อนว่าการศึกษาคือปัจจัยสนับสนุนสำคัญในการเข้าสู่ตลาดแรงงานของสตรี

ปัจจัยด้านสังคม พบว่า สตรีที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลมีแนวโน้มทำงานมากกว่าผู้อยู่นอกเขตเทศบาล ($OR=1.227$) อย่างไรก็ตาม ในขณะที่เมื่อพิจารณาในระดับภูมิภาค พบว่า สตรีในภาคเหนือ ($OR=0.520$) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ($OR=0.453$) และภาคใต้ ($OR=0.671$) มีแนวโน้มทำงานน้อยกว่าสตรีในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑลอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งอาจสะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำของโอกาสในตลาดแรงงานระหว่างภูมิภาค

ปัจจัยด้านครัวเรือน พบว่า สตรีวัยแรงงานที่มีรูปแบบของครัวเรือนในลักษณะครัวเรือนที่มีประชากรวัยพึ่งพิงโดยเฉพาะวัยเด็ก มีโอกาสที่จะทำงานน้อยกว่าสตรีวัยแรงงานที่มีรูปแบบของครัวเรือนในลักษณะครัวเรือนที่ไม่มีประชากรวัยพึ่งพิง ($OR=0.509$) สตรีวัยแรงงานที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนจะมีโอกาสที่จะทำงานมากกว่าสตรีวัยแรงงานที่ไม่เป็นหัวหน้าครัวเรือน ($OR=2.949$) หากในครัวเรือนนั้นมีจำนวนคนในครัวเรือนที่ทำงานเพิ่มขึ้นจะทำให้โอกาสที่สตรีวัยแรงงานจะทำงานเพิ่มขึ้น ($OR=12.938$)

อภิปรายผล

ผลการศึกษาเกี่ยวกับอัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของสตรีวัยแรงงานในประเทศไทย และปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของสตรีในครัวเรือนไทย สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของแรงงานสตรีที่ซับซ้อน และมีรากฐานเชื่อมโยงกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม ครอบครัว และประชากรศาสตร์ โดยสามารถอภิปรายผลการศึกษาผ่านกรอบแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่สำคัญหลายประการ ดังนี้

Becker (1965) อธิบายการตัดสินใจของปัจเจกในการจัดสรรเวลาในการทำงานนอกบ้านและในบ้าน โดยพิจารณาถึงต้นทุนค่าเสียโอกาส (opportunity cost) ซึ่งขึ้นอยู่กับค่าจ้างที่ได้รับจากการทำงาน และภาระภายในครัวเรือน เช่น การดูแลเด็กหรือผู้สูงอายุ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับทฤษฎีของ Becker กล่าวคือ

กลุ่มสตรีที่แต่งงานแล้วหรือมีสมาชิกในครัวเรือนที่ต้องดูแล (เช่น เด็กเล็ก) มีแนวโน้มทำงานน้อยกว่าสตรีที่โสด หรือไม่มีภาระในครัวเรือน เนื่องจากต้นทุนในการออกไปทำงานนอกบ้านสูงกว่า และบทบาทของสตรีถูกจำกัดไว้ ภายในบ้าน นอกจากนี้ กลุ่มอายุ 25-39 ปี ซึ่งมีอัตราการทำงานสูงสุด สะท้อนถึงช่วงวัยที่มีความสามารถทางร่างกายสูงและมีความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจในการเข้าสู่ตลาดแรงงาน บทบาทของสตรีในครัวเรือนยังคงเป็น ปัจจัยสำคัญที่จำกัดการมีส่วนร่วมในตลาดแรงงาน โดยเฉพาะในสังคมเอเชียและไทยที่ยังให้คุณค่ากับบทบาท ผู้ดูแลในครอบครัว (Tantiwiramanond & Pandey, 1991) ผลการศึกษานี้พบว่า สตรีที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน มีแนวโน้มเข้าสู่ตลาดแรงงานมากกว่าผู้ที่ไม่ได้เป็น ซึ่งชี้ให้เห็นถึงแรงจูงใจเชิงเศรษฐกิจที่สูงกว่า ในขณะที่ ผู้หญิงที่มีภาระดูแลเด็กมีแนวโน้มทำงานน้อยลง ซึ่งสะท้อนบทบาทตามเพศสภาพที่ยังฝังรากลึกในสังคมไทย นอกจากนี้ Goldin (1995; 2006) ได้เสนอกรอบแนวคิดที่ผสมผสานมิติของประชากรศาสตร์ โครงสร้างครัวเรือน และบทบาทของสตรีในระบบเศรษฐกิจ โดยชี้ว่า การเปลี่ยนแปลงในด้านการศึกษา การแต่งงาน และอัตราการ เจริญพันธุ์ส่งผลต่อการตัดสินใจเข้าสู่ตลาดแรงงานของสตรี ผลการศึกษาในครั้งนี้พบว่า สตรีที่มีการศึกษาระดับสูงกว่ามีแนวโน้มเข้าสู่ตลาดแรงงานมากกว่า ซึ่งสะท้อนผลของการลงทุนในทุนมนุษย์ (human capital) ที่ส่งเสริมความสามารถในการเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจที่ไม่จำกัดอยู่ในแรงงานต่ำ แนวโน้มที่กลุ่มอายุน้อยและสูงวัย มีอัตราการทำงานต่ำอาจสะท้อนถึงข้อจำกัดเชิงประชากรศาสตร์ที่ Goldin กล่าวถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วง วัยสูงอายุที่ภาระการดูแลครอบครัวหรือปัญหาสุขภาพอาจจำกัดโอกาสในการจ้างงาน

ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Hirata and Warschauer (2011) ในบริบทเอเชียตะวันออก ซึ่งชี้ให้เห็นว่า โครงสร้างครอบครัวแบบขยายและภาระดูแลสมาชิกครอบครัวทำให้สตรีออกจากตลาดแรงงาน เร็วขึ้น เช่นเดียวกับงานของ Cha and Weeden (2014) ที่พบว่า ในครัวเรือนที่มีสมาชิกหลายวัย สตรี มีแนวโน้มถอนตัวจากงานนอกบ้านเพื่อดูแลครอบครัว ในบริบทของประเทศไทย งานของวนิดา เพ็ญชาติ และ วชิร ศรีคำ (2562) และกนกนิษฐ์ ตัณฑ์กุลรัตน์ (2565) ให้ผลในทิศทางเดียวกัน โดยพบว่า สตรีในชนบทและ ในครอบครัวที่มีเด็กเล็กมักไม่สามารถทำงานนอกบ้านได้อย่างต่อเนื่อง และมีแนวโน้มทำงานในภาคไม่เป็นทางการ (informal sector) มากกว่า อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างทางพื้นที่ยังเป็นปัจจัยสำคัญ โดยผลการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า สตรีในกรุงเทพมหานครมีอัตราการทำงานสูงกว่าภูมิภาคอื่นอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสนับสนุนข้อเสนอของ Corsi and Ilkcaracan (2022) ที่ระบุว่า สตรีในเมืองใหญ่มีทางเลือกและโอกาสในการจ้างงานมากกว่า เนื่องจากความหลากหลายของภาคเศรษฐกิจ การเข้าถึงการศึกษา และการขนส่งที่เอื้อต่อการทำงาน

การทำงานของสตรีวัยแรงงานไม่ได้เป็นเพียงผลของปัจจัยเศรษฐกิจล้วน ๆ แต่ยังแฝงด้วยเงื่อนไข ทางสังคม บทบาทในครัวเรือน และเครือข่ายแรงงานภายในบ้าน การออกแบบนโยบายจึงต้องพิจารณาถึง การสนับสนุนบริการดูแลเด็กเล็ก การส่งเสริมการศึกษาสตรี และการพัฒนาระบบตลาดแรงงานในพื้นที่ชนบท เพื่อลดข้อจำกัดด้านโครงสร้าง และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้หญิงในเศรษฐกิจไทยอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. จากผลการศึกษาพบว่า สตรีวัยแรงงานที่มีรูปแบบของครัวเรือนในลักษณะครัวเรือนที่มีประชากร วัยพึ่งพิงเฉพาะวัยเด็กมีโอกาสน้อยกว่าสตรีวัยแรงงานโดยมีรูปแบบของครัวเรือนในลักษณะครัวเรือน ที่ไม่มีประชากรวัยพึ่งพิง ดังนั้น ควรปรับปรุงกฎหมาย ประกาศ หรือข้อบังคับต่าง ๆ ที่เป็นการสนับสนุน การสร้างสมดุลระหว่างการทำงานของแรงงานสตรีในตลาดแรงงานและการดูแลสมาชิกที่มีภาวะพึ่งพิง เช่น แก้ไขนโยบายการลาเพื่อดูแลสมาชิกในครัวเรือนที่มีภาวะพึ่งพิงโดยเฉพาะวัยเด็ก ทั้งนี้ ควรใช้นโยบายการลา ทั้งแรงงานชายและแรงงานสตรีเพื่อทำให้เกิดการแบ่งเบาภาระในครัวเรือน

2. สร้างความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ การสนับสนุนให้นายจ้างให้สิทธิแรงงานทำงานที่บ้าน หรือทำงานบางเวลาในกรณีที่ต้องดูแลสมาชิกในครัวเรือนที่มีภาวะพึ่งพิง

3. ส่งเสริมให้มีการจัดสวัสดิการให้แก่แรงงานสตรีที่มีบุตรแรกเกิดและเด็กก่อนวัยเรียน เช่น มีการจัดห้องปัมน้ำนมและเวลาพักในการปัมน้ำนม หรือการจัดให้มีสถานบริการดูแลเด็กก่อนวัยเรียนในสถานประกอบการ เพื่อสนับสนุนสตรีวัยแรงงานให้มีส่วนร่วมในกำลังแรงงานมากขึ้น

4. ส่งเสริมการเตรียมความพร้อมด้านการปรับทักษะทั้งการ upskill และ reskill เพื่อให้แรงงานสตรีมีโอกาสได้กลับเข้ามาทำงานหรือได้รับการจ้างงานอย่างต่อเนื่อง

5. สนับสนุนการเพิ่มทักษะในการประกอบอาชีพอื่น ๆ โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนในการทำงานทั้งในการเป็นลูกจ้างและอาชีพอิสระ เพื่อเพิ่มโอกาสในการทำงานและรายได้ให้กับแรงงานไทย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

1. ควรวิเคราะห์เพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของสตรีโดยใช้ข้อมูลช่วงเวลา (panel data) ในการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของครัวเรือนในเชิงพลวัตระยะยาว

2. ควรมีการเก็บข้อมูลจากแรงงานสตรีโดยตรงผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) หรือการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) เพื่อเข้าใจประสบการณ์ ความท้าทาย และการปรับตัวของผู้หญิงในแต่ละบริบทอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับการดูแลที่ไม่มีค่าตอบแทน เจตคติทางเพศในครัวเรือน และความรู้สึกต่อความมั่นคงในการทำงาน เป็นต้น

3. ควรเพิ่มมิติเชิงจิตวิทยาและสุขภาพ (mental health and wellbeing) เพราะภาวะการทำงานของสตรีอาจสัมพันธ์กับภาวะเครียด ภาระทางอารมณ์ และความไม่มั่นคงในชีวิต ควรพิจารณาตัวแปรเหล่านี้ในงานวิจัยในอนาคตเพื่อเข้าใจมิติเชิงคุณภาพของการมีงานทำ

รายการอ้างอิง

- กนกนิษัฏ์ ตันต์กุลรัตน์. (2565). ปัจจัยกำหนดการเข้าสู่การทำงาน รูปแบบการทำงาน และชั่วโมงการทำงานที่ยาวนานของแรงงานวัยเยาว์ในประเทศไทย. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- กรมอนามัย. (2566). ฐานข้อมูลอนามัยการเจริญพันธุ์ประเทศไทย. <https://rhdata.anamai.moph.go.th/>
- จงจิตต์ โสภณคนาภรณ์. (2549). สังคมวิทยาสตรี. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- รุ่งนภา สารพิน. (2561). เศรษฐกิจพลังหญิง. <https://www.thaipost.net/main/detail/21113>
- วนิดา เพ็ญชาติ และวัชร ศรีคำ. (2562). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าสู่แรงงานรับจ้างตัดอ้อยของผู้หญิงบ้านดอนสระคำ อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 5(1), 68-83. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/hsocjournal/article/view/214959>
- ศศิวิมล วรณศิริ ปวีณวัฒน์. (2565). She-cession? Unlucky Generation? ผลกระทบของ โควิด-19 ต่อแรงงานผู้หญิงไทย. <https://setthasarn.econ.tu.ac.th/blog/detail/619>
- สมหวัง หล้าหนัก. (2543). บทบาทสตรีเกี่ยวกับเศรษฐกิจครัวเรือนในชุมชนชนบท. [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่].
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2565). รายงานการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2564. สำนักงานสถิติแห่งชาติ. https://www.nso.go.th/nsoweb/storage/survey_detail/2025/20250625115603_82721.pdf

- Becker, G.S. (1965). A theory of the allocation of time. *The Economic Journal*, 75(299), 493-517. <https://doi.org/10.2307/2228949>
- Becker, G.S. (1981). *A treatise on the family*. Harvard University Press.
- Becker, G.S., & Lewis, H.G. (1973). On the interaction between the quantity and quality of children. *Journal of Political Economy*, 81(2), S279-S288. <https://www.jstor.org/stable/1840425>
- Budig, M.J. & England, P. (2001). The wage penalty for motherhood. *American Sociological Review*, 66(2), 204-225. <https://doi.org/10.2307/2657415>
- Cha, Y., & Weeden, K. A. (2014). Overwork and the slow convergence in the gender gap in earnings. *American Sociological Review*, 79(3), 457-484. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0003122414528936>
- Corsi, M., & Ilkkaracan, I. (2022). *COVID-19, Gender and labour* (GLO Discussion Paper No. 1012). Global Labor Organization (GLO). <https://www.econstor.eu/handle/10419/248563>
- Goldin, C. (1995). *The U-Shaped Female Labor Force Function in Economic Development and Economic History*. University of Chicago Press.
- Goldin, C. (2006). The quiet revolution that transformed women's employment, education, and family. *American Economic Review*, 96(2), 1-21. <https://www.nber.org/papers/w11953>
- Goldin C. (2021). *Career & family: Women's century-long journey toward equity*. Princeton University Press.
- Gupta, P. (2025). *A systematic review on women's participation in agricultural work and nutritional outcomes* (MPRA Paper No. 124283). Munich Personal RePEc Archive. <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/124283/>
- Hirata, H., & Warschauer, M. (2011). *Women and labour markets in Asia: rebalancing for gender equality*. https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/%40asia/%40ro-bangkok/documents/publication/wcms_154846.pdf
- Ibrahim, S.A., Ghosh, I., Lai, S.Y., Harris, B., & Ayorinde, A. (2025). Health and wellbeing experiences of women informal workers during the COVID-19 pandemic: a qualitative systematic review. *BMC Public Health*, 25, 4356. <https://link.springer.com/article/10.1186/s12889-025-25728-z>
- Institute for Women's Policy Research (IWPR). (2020). *Women, paid work, and unpaid household labor: Unbalanced burdens in the U.S.* <https://iwpr.org/iwpr-issues/employment-earnings/women-unpaid-labor/>
- International Labour Organization (ILO). (2020). *Skills and the Future of Work: Strategies for Inclusive Growth in Asia and the Pacific*. https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/%40asia/%40ro-bangkok/documents/publication/wcms_154846.pdf
- Kleven, H., Landais, C., & Sogaard J. E. (2019). Children and gender inequality: Evidence from Denmark. *American Economic Journal: Applied Economics*, 11(4), 181-209. <https://www.nber.org/papers/w24219>

- Liu, Y., Zhang, J., & Wang, X. (2024). The impact of extended working hours on women's mental health and well-being in China during COVID-19. *BMC Public Health*, 24(1), 1-12.
- Lundberg, S., & Pollak, R. A. (1996). Bargaining and distribution in marriage. *Journal of Economic Perspectives*, 10(4), 139-158. <https://doi.org/10.1257/jep.10.4.139>
- Maurer, K. M., Ratajczak R., & Schultz, T. P. (1973). *Marriage, Fertility, and Labor Force Participation of Thai Women*. <https://www.rand.org/pubs/reports/R0829.html>
- Ortiz-Ospina, E., Tzvetkova, S., & Roser, M. (2018). *Women's Employment. What is determining whether women participate in the labor market? How is it changing?*. <https://ourworldindata.org/female-labor-supply>
- Paweenawat, S. W., & Liao, L. (2024). Who suffers the most during the COVID-19 pandemic? Evidence from Thailand. *The Developing Economies*, 62(3), 238-268. <https://ideas.repec.org/a/bla/deveco/v62y2024i3p238-268.html>
- Pothisiri, W., Loichinger, E., & Leetrakun, P. (2018). *Why Asia must up female workforce participation: Chapter 7 FLEP in Thailand*. Asian Productivity Organization.
- Tantiwiranond, D., & Pandey, S. (1991). The Status and Role of Thai Women in the 1990s: An Overview. *Asian Journal of Women's Studies*, 7(1), 85-104.
- Trading Economics. (2024). *Thailand labor force participation rate, female (% of female population ages 15+)*. In *Trading Economics*. <https://tradingeconomics.com/thailand/labor-participation-rate-female-percent-of-female-population-ages-15-plus-wb-data.html>
- United Nations Development Programme. (2023). *Thai Women's Unpaid Care and Domestic Work and The Impact on Decent Employment*. <https://www.undp.org/thailand/publications/thai-womens-unpaid-care-and-domestic-work-and-impact-decent-employment>
- World Bank. (2021). *Aging and the labor market in Thailand: Labor markets and social policy in a rapidly transforming and aging Thailand* (Report No. 35691). World Bank.
- World Bank. (2022). *Gender Data Portal*. <https://genderdata.worldbank.org/countries/thailand/>
- World Bank. (2023). *Mean years of schooling (female, age 25+), Thailand*.
- World Bank. (2024a). *Female labor force, female (% of total labor force)*. <https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.TOTL.FE.ZS>
- World Bank. (2024b). *Gender gap in labor force participation*. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099506009112325206/pdf>